

Memorandum

Székelyföld sajátos közigazgatási és fejlesztési jogállásáért

Preambulum

Alulírottak, Székelyföld választott önkormányzati tisztségviselői és parlamenti képviselői, régiónk és közösségünk jövője iránti felelősségünk tudatában, az alábbi Memorandum közzétételével kívánjuk felhívni Románia és az Európai Unió közvéleményének figyelmét mindazokra a problémákra, amelyek akadályozzák Székelyföld szerves fejlődését, és veszélyeztetik az évszázadok óta itt élő, a régióban abszolút többséget alkotó magyarok nemzeti közösségként való megmaradását.

A 12.000 négyzetkilométer alapterületű, közel egymilliós lakosságú (amelynek több mint háromnegyede magyar) történelmi Székelyföld Románia közepén fekszik. Bár történelme során sajátos földrajzi, történelmi, gazdasági, kulturális és politikai identitású egységes régióvá vált, ma közigazgatásilag mégis széttagolt: Hargita és Kovászna megye teljes területét, valamint Maros megye egy részét lakják székelyek, néhány település pedig e megyék határain kívül esik. A székely társadalom az 1200-as évektől kezdődően közigazgatási értelemben székekbe rendeződött: az említett három megye területén található Maros-szék, Udvarhelyszék, Csíkszék, Gyergyószék, Kászonok, Sepsiszék, Kézdiszék, Orbaiszék és Bardocz-Miklósvárszék. Az erdélyi szász székekhez hasonlóan a székely székek autonómiája területi önkormányzatként működött, saját közigazgatással, saját társadalmi és közigazgatási felépítéssel, sajátos jogokkal és különleges státussal rendelkeztek.

Bár a széki közigazgatási rendszer már korábban megszűnt, a fél évszázados kommunista önkényuralom kitartó erőfeszítése ellenére sem sikerült megtörni a székelyföldi sajátos identitást, az itt élő nemzedékek évszázados autonómiatörekvéseit nem tudták elfojtani. Ma, az európai joggyakorlatnak megfelelően, lehetőség lenne ismét különleges jogállást biztosítani Székelyföldnek de: nyíltan vagy burkoltan még mindig tovább él a székelyföldi sajátos identitás felszámolására irányuló szándék.

Az 1989-es fordulat után a romániai magyar nemzeti közösség - demokratikus úton, és kizárólag békés, törvényes eszközökkel - folyamatosan küzd a román többséghez mérhető teljes és tényleges esélyegyenlőség biztosításáért. A megoldást a magyar közösség vezetői a belső önrendelkezés elvén alapuló közösségi autonómiaformák törvényi kereteinek biztosításában látják. Az autonómia-folyamat fontosabb lépései a lassú demokratizálódás elmúlt húsz évében a következők:

- A romániai magyarokat 1990 óta Románia törvényhozásában képviselő politikai érdekvédelmi szervezet, a Romániai Magyar Demokrata Szövetség (RMDSZ) már megalakulásakor megfogalmazta a magyarság belső önrendelkezéshez való igényét, illetve ennek közjogi formáit, a különböző közösségi autonómiák létrehozását. Ennek az igénynek megfogalmazása a Kolozsvári Nyilatkozat (1992. október 24.).
- Az RMDSZ Románia Európa Tanácsba való felvétele alkalmával (1993. augusztus 26.) Memorandumot terjeszt az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése elé, amelyben ismételtén kinyilvánítja a romániai magyar közösség belső önrendelkezéséhez való jogát, és kéri a magyarok államalkotó tényezőként való elismerését. Az ez alkalommal született 176/1993-as számú ET-ajánlás tiszteletben tartására Románia kötelezettséget vállalt, de a közösségi

autonómia jogi kereteinek megteremtése azóta sem történt meg.

- Az RMDSZ 1993 őszén (november 14.) elfogadja törvénytervezetét a nemzeti kisebbségekről és autonóm közösségekről, amelyben meghatározza háromszintű autonómia-programját: a kulturális, a sajátos státusú települési önkormányzati és területi alapú autonómiát. A törvényhozás román többsége alkotmányellenes jellegére hivatkozva elutasítja a tervezetet.
- Románia Alkotmányának módosítása (2003).során nem sikerül az alaptörvénybe foglalni a kisebbségi közösségek kulturális és területi autonómiához való jogát.
- Az erdélyi magyar közösségi autonómiák széles társadalmi támogatásának megjelenítésére Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács (EMNT) néven civil-politikai mozgalom alakul (2003. december 15.).
- Románia Parlamentje alkotmányellenes jellegére hivatkozva elutasítja Székelyföld területi autonómiájának statutum-tervezetét. (2004). Ugyanez a sorsa a következő parlamenti ciklusban ismét benyújtott tervezetnek (2005).
- Az RMDSZ kidolgozza a Nemzeti Kisebbségek Jogállásáról szóló törvénytervezetet (2004), amelyet a Velencei Bizottság is pozitívan véleményez. A kisebbségi közösségek kulturális autonómiájának jogi keretét is megteremtő tervezetet a kormány elfogadja és a parlament elé terjeszti (2005), de ott bizottsági szinten megreked, mindmáig nem készült róla jelentés.
- 30 székelyföldi települési önkormányzat helyi népszavazás kiírását kezdeményezi Székelyföld sajátos jogállású közigazgatási régióhoz való tartozás tárgyában. A referendumok kiírásáról szóló határozatokat a prefektusok rendre hatálytalanítják. (2006-2007).
- 2007-ben több mint 210.000 székelyföldi választópolgár mond igent Székelyföld területi autonómiájára.
- Az elmúlt évek parlamenti és kormányzati munkája nyomán bővült az anyanyelvű oktatás, valamint az anyanyelvhasználat a helyi közigazgatásban. Az igazságszolgáltatásban bár létezik a törvényes keret az anyanyelv használatára, sok helyen ezt maguk a bírások nem teszik lehetővé.
- A következő évek legfontosabb feladata a kollektív jogok kialakítása, elfogadtatása lesz!

Jelen Memorandum újabb határozott lépés kíván lenni e folyamatban. Jelzi azt, hogy a másfélmillió, számbeli kisebbségben levő romániai magyarság és annak részeként a tömbben élő, Székelyföldön regionális többséget alkotó székelyek nem hajlandók lemondani sem szülőföldjükről, sem sajátos közösségi identitásukról.

Székelyföldi visszasságok - a régió szerves fejlődését és lakóinak sajátos identitását veszélyeztető tényezők

Húsz évvel a demokrácia és a jogállam térnyerését biztosító rendszerváltás után még számos tényező akadályozza a székelyföldi régió gazdasági, társadalmi és politikai kibontakozását, lakóinak nemzeti emancipációját.

Hivatalos anyanyelv-használati korlátok

Bár a kisebbségek anyanyelvének használatát a közelet különböző területein érvényben lévő törvények lehetővé teszik, a székelyföldi régió többségét kitevő magyarok anyanyelve mégis másodrendű. Néhány példa, a teljesség igénye nélkül:

- Az állami hatóságok (önkormányzati és oktatási intézmények) által kibocsátott hivatalos dokumentumok csak románul íródnak.
- A központi közigazgatás ún. dekoncentrált intézményeiben csak az állam nyelvét használják.

A közigazgatás decentralizációjának késlekedése a „központi nemzetállami” szemlélet továbbélése

Románia közigazgatási berendezkedése még mindig erősen központosított. A közigazgatási hatáskörök lényeges része több társadalmi szolgáltatás - oktatás, művelődés, munkaügy, szociális juttatások, közrend, gazdasági tevékenységek szabályozása, stb. - esetében nem a választott testületeknél, hanem a központilag kinevezett vezetők által irányított dekoncentrált intézményeknél vannak. Ezek a vezetők pedig döntéseikben és vezetési gyakorlatukban sokszor a központi érdekeket képviselik és érvényesítik a helyi közösségi érdekekkel szemben.

Aránytalan etnikai képviselet a központi közigazgatás területi kirendeltségeinél

A román nemzetállami érdek a dekoncentrált intézmények vezetőinek kinevezése esetében érhető leginkább tetten. Míg a magyar közösség számaránya a régióban közel 80%, a kinevezett közigazgatási vezetők között a magyarok aránya 20% alatt marad.

Gazdasági és költségvetési diszkrimináció

Kimutatható, hogy ha a magyar politikai képviselet (RMDSZ) a kormányzó koalíció tagja, megnő a székelyföldi megyék költségvetési támogatottsága, a Szövetség ellenzékbe kerülésével azonban ismét felerősödik a Székelyföld gazdasági elszigetelésére, háttérbe szorítására irányuló több évtizedes román kormányzati politika: a székelyföldi kulturális és szociális intézményrendszer alulfinanszírozott, egyre kevesebb a pénz az elkezdett beruházások folytatására is.

Az infrastrukturális fejlesztés lassítása

Külön problémát jelent Székelyföld infrastruktúrájának az ország egyéb - különösen a moldvai vagy a dél-romániai - régiókhöz képest szándékosan lassú ütemű fejlesztése, helyenként teljes elhanyagolása. A meghonosodott politikai gyakorlat szerint a központi költségvetés infrastrukturális fejlesztésre szánt tételeinek kiutalása jutalom, visszatartása vagy megvonása pedig büntetés a helyi tisztségviselők „helyesnek” vagy „helytelennek” minősített politikai magatartása miatt. Bár a 2008-ban alakult kormány a kinyilatkoztatás szintjén kiemelt figyelmet ígért Székelyföld ilyen irányú fejlesztésének, az RMDSZ kormányzati szerepvállalásának ideje alatt elkezdett nagyarányú infrastrukturális fejlesztések üteme mára lelassult, ezek folytatása kérdésessé vált.

Az altalajkincsek kitermelése és értékesítése - központi monopólium

Az altalajkincsek kiaknázása Romániában általában állami monopólium. Ez Székelyföld stratégiai tartalékai - főleg a só és az ásványvizek - esetében központi beavatkozást eredményez, amelynek a sajátos helyzetre való tekintettel etnikai dimenziója is van. Ezt tetézi az altalajkincsek kiaknázásának központilag irányított, a helyi vállalkozókat háttérbe szorító odaítélése is. A felemás jogszabályok,

rendeletek megnehezítik a reális beruházások megvalósítását a tulajdonosok számára. Ugyanakkor az is problémát okoz, hogy a kitermelés utáni illeték a központi költségvetés részét képezi. Nem jobb a helyzet az erdőgazdálkodás tekintetében sem: erre az ágazatra is erőteljes állami ellenőrzés jellemző, a magánerdészetek, a közbirtokosságok munkáját bürokratikus és más úton hátráltatják.

Környezetvédelmi kérdések

Mivel a természetes környezet óvása és az arra potenciális veszélyt jelentő tevékenységek ellenőrzése többnyire nem a választott, hanem a központból irányított testületek hatásköre, Székelyföld ebben a kérdésben is kiszolgáltatott a központnak. A gyakran regionális érdekeket sértő környezetvédelmi gyakorlat nem csak az életminőséget befolyásolja kedvezőtlenül, hanem gazdasági szempontból Székelyföld húzóágazatainak - a turizmus, a fakitermelés és -feldolgozás - hosszú távú érdekei ellen is hat.

Késik a jogtalanul elkobozott ingatlanok visszaszolgáltatása

Bár az egész országban akadozik a kommunizmus alatt jogtalanul elkobozott ingatlanok visszaszolgáltatása, sokatmondó ennek székelyföldi gyakorlata, kiemelten a magyar történelmi egyházak egykori vagyona, és a Csíki Magánjavak esetében.

A kommunista rendszer 2140 ingatlant kobozott el az erdélyi magyar történelmi egyházaktól. A négy felekezettől - római katolikus, református, evangélikus és unitárius - jogtalanul elsajátított épületek és telkek visszaszolgáltatása nélkül az egyházak képtelenek ellátni azt a hitéleti és karitatív tevékenységet, amelyet évszázadok óta felvállaltak az erdélyi magyarság megmaradása és gyarapodása érdekében. A restitúciós jogszabályok lassan egy évtizede megszülettek, de a Székelyföldön a magyar egyházak egykori vagyonának több mint egyharmadát még nem sikerült újra birtokba venni, a természetben vissza nem adható javakért való kárpótlás pedig még el sem kezdődött.

Magyar tannyelvű állami tudományegyetem hiánya

A rendszerváltást követően a magyar közösség több ízben is kifejezte a kommunizmus alatt megszüntetett Bolyai Egyetem újraalapítására vonatkozó egyöntetű akaratát. A magyar politikai képviselet számos állásfoglalást, törvény- és kormányhatározat-tervezetet dolgozott ki. Az anyanyelvi oktatás jogának biztosítása érdekében az RMDSZ kidolgozott egy tanügyi törvénytervezetet, amelyet az Szövetség kezdeményezésére 500.000 magyar nemzetiségű román állampolgár írt alá. Ezt a tervezetet benyújtottuk Románia Parlamentjéhez, amely azonban elutasította a kezdeményezést. Csak jóval később, 1999-ben sikerült elfogadni a román Parlamentben ennek a tervezetnek néhány fontosabb rendelkezését, ám ezek nem voltak elegendőek az állami magyar tannyelvű egyetem újraindításához. Az Alkotmány és a tanügyi törvény által garantált jogok ellenére, a Románia által aláírt nemzetközi egyezmények, valamint az Európai Unió realitások dacára sem sikerült egyetlen lépést sem tenni e kérés megvalósítása irányába. Az önálló magyar egyetem létrehozása mellett szól, hogy Románia lakosságának 6,6 százaléka magyar nemzetiségű, miközben az egyetemi hallgatók csupán 4,4 százaléka magyar és ezeknek is csak kisebb része tanul anyanyelvén. Ugyancsak súlyos tény, hogy éppen a gazdaság szempontjából húzóágazatoknak számító területeken (műszaki, mezőgazdasági szakok) egyáltalán nem lehetséges az anyanyelven való tanulás. Az erdélyi magyarok jogos igényét támasztja alá a pozitív európai gyakorlat is: a finnországi svédek, a norvégiai lappok, a moldovai gagauzok, a macedóniai albánok rendelkeznek egy vagy több saját egyetemmel. Székelyföld számára az önálló magyar állami egyetem visszaállítása kiemelten fontos, hiszen a

tömeges képzés igényeire kialakított többközpontú struktúra saját közössége felsőfokú oktatásának is megfelelné.

Az etnikai arányok mesterséges megváltoztatásának veszélye és gyakorlata

Bár a Románia által is ratifikált Európai Kisebbségvédelmi Keretegyezmény is tiltja egy, kisebbségek által jelentős arányban lakott régió etnikai arányainak mesterséges megváltoztatását, Székelyföld esetében, ha közvetett formában is, de még mindig él az elmúlt évtizedek diktatorikus gyakorlata. Az, hogy a „többségi nemzet” Székelyföldön csupán kisebbséget alkot, a román politikai vezetők egy része számára összeegyeztethetetlen a román nemzetállami eszmével. Az RMDSZ ellenzékbe kerülésével jelentős mértékben visszaszorították a magyar szakemberek számát az állami közhivatalokban, így a nemzetiségi arányokhoz képest ma a magyar nemzetiségűek kisebb, a román nemzetiségűek pedig lényegesen nagyobb arányban vannak jelen ezen intézmények vezetésében.

A problémák jogi megoldása: Székelyföld területi autonómiája - a sajátos jogállású közigazgatási és önálló fejlesztési régió

Székelyföld szerves fejlődésének legfőbb akadálya, illetve a sajátos közösségi - nemzeti és regionális - identitás szabad megélésének és átörökítésének legfőbb akadálya a román közigazgatás túlzottan központosító jellegének továbbélése. A felsorolt problémák megoldásának európai útja a szubszidiaritás és az önkormányzatiság elvének következetes alkalmazása, vagyis a régió földrajzi, történelmi, gazdasági, társadalmi és politikai sajátosságait, valamint az itt élő többség kulturális és nemzeti különbözőségét figyelembe vevő sajátos közigazgatási-szervezési konstrukció: Székelyföld területi autonómiája.

A kisebbségek közösségi autonómiája általában egy országosan kisebbségben levő, de regionális többséget alkotó, őshonos közösség szülőföldjének számító történelmi régió területi autonómiája sajátosan olyan megoldás, amely alkalmazása a közigazgatási rendszerben az államok, régiók és nemzeti közösségek Európájában a többség és a kisebbség viszonyának normalizálásához vezetett (lásd az Európa Tanács Gross-jelentése alapján született 1334/2003-as számú Határozatát).

Székelyföld mind gazdasági fejlődés, mind a történelmi-földrajzi sajátosságok szempontjából megfelel egy autonóm közigazgatási régió ismérveinek. Ezek az adottságok kiegészülnek azzal a regionális és politikai szempontból is artikulált közösségi tudattal, amely eddig is számtalan alkalommal és formában megfogalmazta közösségi autonómia iránti igényét.

Egy ország területi-közigazgatási berendezkedése az állam belügye, azonban az EU polgárai egyéni és közösségi jogainak tiszteletben tartása - beleértve a közösségi önazonosság védelméhez, az önkormányzáshoz és az államon belüli önrendelkezéshez való jogot is - már az Európai Unió ügye is: egyaránt emberjogi, stabilitási és biztonságpolitikai kérdés.

A sajátos közigazgatási jogállás

Székelyföld polgárai olyan - az Alkotmány, és külön erre vonatkozó törvény által szavatolt - sajátos jogállású régiót szeretnének, amelyben a régió jövőjét, polgárainak mindennapjait meghatározó döntések helyben születnek, a régió polgárai által szabadon és demokratikusan választott testületek által.

Székelyföld polgárai által igényelt sajátos regionális közigazgatási jogállás ismérvei:

- A többszázados szerves fejlődés eredményeként kialakult történelmi Székelyföld egyetlen - a központi állami és a helyi közigazgatási szint közé iktatott - regionális közigazgatási egységet alkosson: ez a Székelyföld autonóm közigazgatási régió.
- A régió saját, polgárai által demokratikusan megválasztott döntéshozó testületekkel és végrehajtó intézményekkel rendelkezzen, amelyek közigazgatási hatóságként a választópolgárok megbízásából gyakorolják a közhatalmat, szervesen illeszkedvén az ország közigazgatási rendszerébe, nem azzal párhuzamos intézményeket alakítva.
- Ezen testületek törvény útján átveszik és gyakorolják mindazokat a döntési hatásköröket, amelyeket a régió jogállására vonatkozó törvény előír. Ezen hatáskörök alapján lehet az előző fejezetben felsorolt problémákra legitim és a helyi érdeket szem előtt tartó válaszokat adni, kiemelten az oktatás, közművelődés, tájékoztatás, hagyományörzés, műemlékvédelem, szociális és munkaügyi kérdések, foglalkoztatási politika, altalajkincsek kiaknázása és felhasználása, környezetvédelem vagy közrend területén.
- Az anyanyelv szabad használatának joga a magánéletben és a közéletben olyan közösségi jog, amely a nemzeti identitás védelmének és átörökíthetőségének legfontosabb garanciája. Bevett európai gyakorlat - amelyet a Kisebbségi és Regionális Nyelvek Európai Chartája is előír - az országosan számbelileg kisebbségi, de regionálisan többséget alkotó közösség nyelvének hivatalos regionális nyelvvé nyilvánítása.
- A magyar nemzeti jelképek, illetve Székelyföld sajátos jelképeinek szabad használata éppen úgy része a nemzeti és regionális identitásnak, mint az anyanyelv.
- A többnyelvűségből és a sajátos jogállásból származó többletköltségek a régióban megtermelt adók és illetékek nagyobb hányadának helyben maradását feltételezik. A kiszélesített gazdasági és költségvetési önállóság a területi autonómia egyik legfontosabb feltétele.

Székelyföld, mint önálló fejlesztési régió

A gazdasági, földrajzi, környezeti, kulturális és történelmi szempontok mellőzésével, 1998-ban létrehozott fejlesztési régiók nem ösztönözik a gazdasági és társadalmi haladást és a magas szintű foglalkoztatottságot, nem valósítják meg a kiegyensúlyozott és fenntartható fejlődést. Az előcsatlakozási alapok (PHARE, SAPARD, ISPA) felhasználásnak adatai azt mutatják, hogy ezekben a mesterségesen létrehozott fejlesztési régiókban a legtöbb forrást általában a nagyobb népességű és fejlettebb megyék szerzik meg, a szegény és kicsi megyék pedig fokozottan hátrányos helyzetbe kerülnek.

A regionális fejlesztéspolitikai intézmények működése nehézkes, bürokratikus, a központi hatalom utasításainak hűséges végrehajtását szolgálja. A különböző ügynökségek sem a partnerség sem a szubszidiaritás elvét nem alkalmazzák, ezért a fő kedvezményezettek - a helyi közösségek - érdekeit megjelenítő önkormányzatok valójában a fejlesztéspolitikai források megszerzésében egyre kiszolgáltatottabb helyzetbe kerülnek. A helyi közösségek és önkormányzatok forrásbevonási szükségleteinek fedezéséhez a különböző fejlesztési ügynökségek kompetenciáinak területi alapon való újragondolása a közeljövő fontos és elkerülhetetlen feladata.

A Székelyföld felemelkedéséhez létfontosságú mind a fejlesztési régiók mind pedig a régiókra alapozott intézményrendszer átfogó reformja és átszervezése.

Jelenleg a Székelyföldet alkotó közigazgatási egységek (Maros, Hargita és Kovászna megyék) a

Központi Fejlesztési Régióhoz tartoznak három másik megyével (Brassó, Szeben, Fehér) együtt. Így a fejlesztési régióhoz tartozó magyar önkormányzatok akaratérvényesítő képessége korlátozott, aminek a magyar közösségre hátrányos voltát az eddigi döntések egyértelműen mutatják. Beszédes, hogy az európai közösségi fejlesztési alapok felhasználásában, a támogatásra méltó fejlesztési programok kiválasztásában döntő befolyással bíró testület központja Gyulafehérváron van, amely a régióhoz tartozó megyék mindennapjainak történéseiről semmilyen rálátással nem rendelkezik.

Székelyföld megfelel egy önálló statisztikai-fejlesztési régió ismérveinek, teljesíti az EU erre vonatkozó előírásait. Az EU által megkövetelt gazdaságossági és hatékony forrás-felhasználási szempontok elengedhetetlenül át fogják szabni a fejlesztési régiók határait. Székelyföld választott tisztségviselői az önálló székelyföldi fejlesztési régió kialakításának kezdeményezése során nem kívánnak egyebet, mint a szervesen kialakult régiók határainak tiszteletben tartását, továbbá a régió fejlesztését szolgáló intézményrendszer ennek megfelelő átalakítását.

A székelyföldi románok jogairól

Mind politikailag, mind az interetnikus béke szempontjából érzékeny kérdés a régióban számbeli kisebbségben élő, de országosan többséget alkotó román közösség helyzete, amely a sajátos jogállású közigazgatási régió demokratikus berendezkedésének mércéje. A kérdés megnyugtatóan csakis a teljes egyenjogúság biztosításában, és a román közösség helyzetére való fokozott odafigyeléssel oldható meg.

Összegzés

Székelyföld magyarsága az elmúlt húsz évben a békés, demokratikus és törvényes eszközök - politikai állásfoglalások, petíciók, memorandumok, törvénytervezetek - változatos sokaságával fejezte ki határozott igényét a régió sajátos jogállását szavatoló területi autonómia törvény útján történő megteremtésére.

Mi, Székelyföld választott önkormányzati tisztségviselői, közösségünk akaratából elnyert polgármesteri, alpolgármesteri és önkormányzati képviselői ezúton ismételten kinyilvánítjuk: régióink és közösségünk jövőjének egyetlen törvényi garanciája Székelyföld területi autonómiája lehet.

Határozottan kérjük és kiállunk ennek megvalósítása érdekében minden törvényes eszközt felhasználva, régióink és közösségünk múltja, jelene és jövője iránt vállalt felelősségünk teljes tudatában.